

2.1 ความหมายของหน้าที่ ความรับผิดชอบ และครู

คำว่า "หน้าที่" (Duty) ตามความหมายใน Dictionary of Education นั้น หมายถึง

"สิ่งที่ทุกคนต้องทำ โดยปกติแล้วภาวะจำยอมจะเป็นไปตามหลักศีลธรรม แต่บางครั้งก็เบี่ยงไปตามกฎหมายหรือข้อตกลง"

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ได้ให้ความหมายของ "หน้าที่" ไว้ดังนี้

"กิจที่ควรทำ, กิจที่ต้องทำ, วงแห่งกิจการ"

สำหรับคำว่า "ความรับผิดชอบ" ให้ความหมายไว้ดังนี้

"ยอมตามผลที่ค้ำหรือไม่ค้ำในกิจการที่ใครกระทำไป"

Webster's Third New International Dictionary ได้ให้คำนิยามของ "ความรับผิดชอบ" (responsibility) ไว้ดังนี้

- ความรับผิดชอบค้ำศีลธรรม กฎหมาย หรือจิตใจ
- ความไว้วางใจ ความเชื่อถือได้

Dictionary of Education ได้ให้ความหมายของ "ความรับผิดชอบ" (responsibility) ไว้ว่า

"หน้าที่ประจำของแต่ละบุคคล เมื่อเขาได้รับมอบหมายให้ทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง"

ส่วนความหมายของครู ในที่นี่จะอธิบายตามรูปคำภาษาอังกฤษ คือ "TEACHERS" โดยสรุปจากคำอธิบายของ ยนต์ ชุมจิต ในหนังสือ ความเป็นครู ดังนี้ (ยนต์ ชุมจิต, 2531: น. 49 - 55)

T (Teaching) - การสอน หมายถึงการอบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้ความสามารถในวิชาการทั้งหลายทั้งปวง ซึ่งถือว่าเป็นงานหลักของครูทุกคนทุกระดับชั้นที่สอน ตามระเบียบคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณและวินัยตามระเบียบประเพณีของครู พ.ศ.2526 ข้อ 3 กำหนดไว้ว่า ครูต้อง "ตั้งใจสั่งสอนศิษย์และปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เกิดผลดีด้วยความเอาใจใส่ อุทิศเวลาของตนให้แก่ศิษย์ จะละทิ้งหรือทอดทิ้งหน้าที่การงานมิได้" และในข้อ 6 กำหนดไว้ว่า ครูต้อง "ถ่ายเทวิชาความรู้โดยไม่ปิดป้องและปิดบังอำพราง ไม่นำหรือยอมให้นำผลงานทางวิชาการของตนไปใช้ในทางทุจริตหรือเป็นภัยต่อมนุษยชาติ" จากข้อกำหนดทั้ง 2 ข้อ ที่นำมากล่าวนี จะเห็นว่าหน้าที่ของครูที่สำคัญคือการอบรมสั่งสอนศิษย์ การถ่ายเทวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์ โดยเฉพาะในข้อ 3 ของระเบียบคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณและวินัยตามระเบียบประเพณีของครู พ.ศ.2526 นี้ ถือว่าการอบรมสั่งสอนศิษย์เป็นหน้าที่ที่สำคัญมาก จะละทิ้งหรือทอดทิ้งไม่ได้ เพราะถ้าหากครูละทิ้งหรือทอดทิ้งการสอน ก็คือครูละทิ้งหน้าที่ของครู ซึ่งการกระทำเช่นนั้นจะมีผลต่อความเจริญเติบโตทางความคิดและสติปัญญาของศิษย์อย่างมาก กล่าวคือ ศิษย์ของครูจะไม่ได้รับการพัฒนาความคิด ความรู้ และสติปัญญา หรือได้รับบ้างแต่ไม่เจริญเติบโตเท่าที่ควร

ดังนั้น ครูทุกคนจึงควรตระหนักในเรื่องการสอนเป็นอันดับแรก โดยถือว่าหัวใจของความเป็นครูคือการอบรมสั่งสอนศิษย์ให้เป็นคนที่มีความรู้ในวิชาการทั้งปวง ซึ่งการที่ครูจะปฏิบัติหน้าที่ในการสอนของครูได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์นั้น ซึ่งสำคัญที่ครูต้องกระทำ คือการเพิ่มสมรรถภาพในการสอนให้แก่ตนเอง

พระราชวรภุมิ ไก่นำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาอธิบายว่า ครูที่มีความสามารถในการสอนนั้น จะมีลีลาในการสอน ดังนี้

1. สันติสนา - ชี้แจงให้เห็นชัด คือจะสอนอะไรที่ชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบายและแสดงเหตุผลให้ชัดเจนจนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นจริงเห็นจัง กังจูงมือไปคุยเห็นกับตา หลักการสอนในข้อนี้จำง่าย ๆ ว่า ชี้ให้ชัด (หรือแจ่มแจ้ง)

2. สมาทนา - ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือสิ่งใดควรปฏิบัติ หรือหักห้ามแนะนำหรือบรรยายให้ชัดซึ่งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญจนใจยอมรับอยากลงมือทำหรือนำไปปฏิบัติ หลักการสอนในข้อนี้จำง่าย ๆ ว่า ขวนให้ปฏิบัติ (หรือจูงใจ)

3. สมุทเทศนา - เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า คือปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้น เกิดความอกุสหาหะ มีกำลังใจเข้มแข็ง มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จจงได้ สู้งาน ไม่หวั่นระยอ ไม่กลัวเหนื่อย ไม่กลัวยาก หลักการสอนในข้อนี้จำง่าย ๆ ว่า เร้าให้กล้า (หรือแกล้วกล้า)

4. สัมปหังสนา - ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง คือบำรุงจิตใจให้เข้มชื่นเบิกบาน โดยชี้ให้เห็นผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับ และทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและร่าเริงเบิกบานใจ หลักการสอนในข้อนี้จำง่าย ๆ ว่า ปลุกให้ร่าเริง (หรือร่าเริง) (พระราชวรานี, 2528: 158 - 159)

E (Ethics) - จริยธรรม หมายถึง หน้าที่ในการอบรมจริยธรรม ให้แก่นักเรียน ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่หลักอีกประการหนึ่งนอกเหนือจากการสั่งสอนในด้านวิชาความรู้โดยทั่วไป นอกจากนี้ครูทุกคนจะต้องประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีจริยธรรมอันเหมาะสมอีกด้วย เพราะพฤติกรรมอันเหมาะสมที่ครูได้แสดงออกจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับการปลูกฝังศรัทธาให้ศิษย์ประพฤติปฏิบัติตาม

A (Academic) - วิชาการ หมายถึง ครูต้องมีความรับผิดชอบในทางวิชาการอยู่เสมอ กล่าวคือ ครูต้องเป็นนักวิชาการอยู่ตลอดเวลา เพราะอาชีพของครูต้องใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการประกอบวิชาชีพ ดังนั้นครูทุกคนต้องศึกษาหาความรู้

เพิ่มเติมอยู่เป็นประจำ หากไม่กระทำเช่นนั้นจะทำให้ความรู้ที่ได้ศึกษาเอาเรียนมานั้น ล้าสมัย ไม่ทันกับความเปลี่ยนแปลงทางวิชาการใหม่ ๆ ซึ่งมีอยู่มากมายในปัจจุบัน

C (Cultural Heritage) - การสืบทอดวัฒนธรรม หมายถึง ครูต้องมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งให้ตกทอดไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง หรือรุ่นต่อ ๆ ไป ซึ่งมีวิธีการที่ครูจะกระทำได้สองแนวใหญ่ ๆ ควบคู่กันคือ

1. การปฏิบัติตามวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามอย่างถูกต้องเป็นประจำ กล่าวคือ ครูทุกคนจะต้องศึกษาให้เข้าใจในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติอย่างดองแท้เสียก่อน ต่อจากนั้นจึงปฏิบัติตามให้ถูกต้องและเหมาะสม เพื่อให้ศิษย์และประชาชนทั่วไปยึดถือเป็นแบบอย่าง เช่น

- การแต่งกายให้เหมาะสมตามโอกาสต่าง ๆ
- การแสดงความเคารพหรือกิจกรรมารยาทแบบไทย ๆ
- การจัดงานมงคลสมรส

ฯลฯ

2. การอบรมสั่งสอนนักเรียนให้เข้าใจในวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของไทยอย่างถูกต้อง และในขณะเดียวกันก็กระตุ้นส่งเสริมให้นักเรียนได้ประพฤติปฏิบัติตามให้ถูกต้องตามแบบฉบับอันดีงามที่บรรพบุรุษได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

H (Human Relationship) - มนุษยสัมพันธ์ หมายถึง การมีมนุษยสัมพันธ์อันดีของครูต่อบุคคลทั่ว ๆ ไป เพราะการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีจะช่วยให้ครูสามารถปฏิบัติหน้าที่ของครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของครูยังช่วยให้สถานศึกษาที่ครูปฏิบัติงานอยู่มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วอีกด้วย ดังนั้น ครูทุกคนจึงควรถือเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบอีกประการหนึ่งที่จะต้องคอยดูแลไมตรีอันดีระหว่างบุคคลต่าง ๆ ที่ครูมีส่วนเกี่ยวข้องด้วย

มนุษยสัมพันธ์ระหว่างครูกับบุคคลต่าง ๆ อาจจำแนกได้ดังนี้

ครูกับนักเรียน

ครูกับนักเรียนนับว่าเป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดกันมากที่สุด จนกระทั่งในอดีต ยกย่องให้ครูเป็นมิตามารคาคนที่สองของศิษย์ ผู้ปกครองเมื่อส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียน ก็ฝากความหวังไว้กับครู กล่าวคือ มอบภาระต่าง ๆ ในการอบรมดูแลลูกหลานของตน ให้แก่ครู ทั้งนี้ครูจึงควรปฏิบัติหน้าที่ของครูให้สมบูรณ์ที่สุด และควรสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับศิษย์ให้แน่นแฟ้น ให้ศิษย์มีความรู้สึกพึงใจตลอดไป

วิธีการที่ครูควรกระทำต่อศิษย์ เช่น

1. สอนศิษย์ให้เกิดความรู้ความสามารถในวิชาการต่าง ๆ ให้มากที่สุดเท่าที่ครูจะกระทำได้
2. สอนให้นักเรียนหรือศิษย์ของตนมีความสุขเพลิดเพลินกับการเล่าเรียน ไม่เบื่อหน่าย อยากจะเรียนอยู่เสมอ
3. อบรมดูแลความประพฤติของศิษย์ให้อยู่ในระเบียบวินัยหรือกรอบของคุณธรรม ไม่ปล่อยให้ศิษย์กระทำชั่วร้ายประการทั้งปวง
4. ดูแลความทุกข์สุขของศิษย์อยู่เสมอ
5. เป็นที่ปรึกษาหารือ ช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้แก่ศิษย์

ครูกับครู

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับครูนี้มีความสำคัญมากที่สุดต่อการพัฒนาวิชาชีพครู เพราะครูกับครูที่ทำงานสอนอยู่ในสถานศึกษาเดียวกัน เปรียบเสมือนบุคคลที่เป็นสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน หากสมาชิกในครอบครัวเดียวกันมีความสามัคคีอันดีต่อกันแล้ว นอกจากจะทำให้การสั่งสอนอบรมนักเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ยังช่วยทำให้การปฏิบัติงานในสถานต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากการสอน เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ การพัฒนาสถานศึกษาและการพัฒนาวิชาชีพครูก็จะดำเนินไปอย่างรวดเร็ว วิธีการที่ครูควรปฏิบัติต่อครู เพื่อสร้างมนุษยสัมพันธ์ต่อกัน เช่น

1. ร่วมมือกันอบรมสั่งสอนศิษย์ให้เป็นพลเมืองดีของชาติอย่างสม่ำเสมอ
2. ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในทางวิชาการ เช่น แนะนำการสอน แนะนำเอกสาร หรือแหล่งวิทยาการให้
3. ช่วยเหลืองานส่วนตัวซึ่งกันและกันเท่าที่โอกาสจะอำนวย
4. ทำหน้าที่แทนกันเมื่อคราวจำเป็น
5. ให้กำลังใจในการทำงานซึ่งกันและกัน ซึ่งอาจจะแสดงออกในรูปของวาจาหรือการกระทำก็ได้
6. กระทำตนให้เป็นผู้มีความสุภาพอ่อนน้อมต่อกันเสมอ ไม่แสดงตนในทำนองยกตนข่มผู้อื่นหรือแสดงตนว่าเราเก่งกว่าผู้อื่น

ครูกับครูปกครอง

ครูปกครองนักเรียน เป็นบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งนับว่ามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาเล่าเรียนของศิษย์และความเจริญก้าวหน้าของสถานศึกษา โรงเรียนใดที่สามารถโน้มน้าวให้ครูปกครองนักเรียน เข้ามาใกล้ชิดกับโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ โรงเรียนนั้นจะสามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็วทั้งด้านคุณภาพการเรียนของนักเรียน และการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสังคมรอบ ๆ โรงเรียน วิธีการที่ครูสามารถสร้างมนุษยสัมพันธ์กับครูปกครองนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น

1. แจ้งผลการเรียนหรือความเจริญก้าวหน้าของศิษย์ให้ครูปกครองทราบเป็นระยะ ๆ
2. ทักทอกับครูปกครองเพื่อช่วยกันแก้ปัญหาของศิษย์ในกรณีที่ศิษย์มีปัญหาทางการเรียน ความประพฤติ สุขภาพ หรืออื่น ๆ
3. หาเวลาเยี่ยมเยียนครูปกครองเมื่อมีโอกาสอันเหมาะสม เช่น เมื่อได้ข่าวการเจ็บป่วย หรือสมาชิกในครอบครัวถึงแก่กรรม เป็นต้น
4. เชิญครูปกครองร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น การแข่งขันกีฬาประจำปี งานแจกประกาศนียบัตร หรืองานชุมนุมศิษย์เก่า เป็นต้น

5. เมื่อได้รับเชิญไปร่วมงานของผู้ปกครองนักเรียน เช่น งานอุปสมบท งานขึ้นบ้านใหม่ หรืองานมงคลสมรส เป็นต้น ต้องพยายามหาเวลาไปให้ได้
6. ครูควรร่วมมือกันจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความรู้และอาชีพให้ผู้ปกครอง และประชาชนในท้องถิ่นบาง จะทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของครูมากยิ่งขึ้น
7. เมื่อชุมชนใดร่วมมือกันจัดงานต่าง ๆ เช่น งานประจำปีของวัด หรือ งานเทศกาลต่าง ๆ ครูควรให้ความร่วมมืออย่างสม่ำเสมอ
8. ครูควรแจ้งข่าวสารต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ปกครอง โดยให้ผู้ปกครองได้ทราบเป็นระยะ ๆ ซึ่งอาจจะส่งข่าวสารทางนักเรียน หรือการติดประกาศ ตามที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านก็ได้

นอกจากครูจะต้องพยายามสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ดังกล่าว ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับครู และครูก็ต้องเกี่ยวข้องด้วย ตลอดเวลาแล้ว ยังมีกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ที่ครูจะต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีด้วยอีก เช่น พระภิกษุและบุคคลทั่วไป โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ในวัดซึ่งโรงเรียนตั้งอยู่ จะมีส่วนช่วยให้การดำเนินงานต่าง ๆ ของโรงเรียนเป็นไปด้วยความเรียบร้อยมากขึ้น ส่วนประชาชนทั่วไปนั้นหากได้รับความประทับใจเมื่อมาติดต่อกับงานกับโรงเรียน ก็จะเป็นพลังอีกส่วนหนึ่งที่คอยสนับสนุนงานการศึกษาของโรงเรียนให้ก้าวหน้าต่อไป

E (Evaluation) - การประเมินผล หมายถึง การประเมินผลการเรียน การสอนนักเรียน ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งของครู เพราะการประเมินผลการเรียนการสอนเป็นการวัดความเจริญก้าวหน้าของศิษย์ในค้ำต่าง ๆ หากครูสอนแล้วไม่มีการประเมินผลหรือวัดผลครูก็จะไม่ทราบได้ว่าศิษย์มีความเจริญก้าวหน้าในค้ำใดมากน้อยเพียงใด ดังนั้น ครูจึงควรระลึกอยู่เสมอว่า "ณ ที่ใดมีการสอน ที่นั่นจะต้องมีการสอบ"

สำหรับการประเมินผลการเรียนการสอนของนักเรียนนั้น ครูสามารถใช้วิธีการต่าง ๆ ได้หลายวิธี ทั้งนี้อาจจะใช้หลาย ๆ วิธีในการประเมินผลครั้งหนึ่ง

หรือเลือกใช้เพียงวิธีการใดวิธีการหนึ่งในการประเมินผลครั้งนั้น ๆ ก็ได้ วิธีการประเมินผลการเรียนการสอนมีหลายวิธี เช่น

1. การสังเกต หมายถึง การสังเกตพฤติกรรมการทำงาน การร่วมกิจกรรมกลุ่มหรือความตั้งใจในการศึกษาเล่าเรียน เป็นต้น
2. การสัมภาษณ์ หมายถึง การสัมภาษณ์เพื่อต้องการทราบความเจริญก้าวหน้าทางการเรียนของนักเรียน ซึ่งอาจจะเป็นการสัมภาษณ์ในเนื้อหาวิชาการที่เรียน วิธีการเรียน หรือวิธีการทำงาน เป็นต้น
3. การทดสอบ หมายถึง การทดสอบความรู้ในวิชาการที่เรียน อาจจะเป็นการทดสอบความรู้ทางภาคทฤษฎีหรือภาคปฏิบัติก็ได้ ถ้าจะให้ได้ผลดียิ่งขึ้นควรมีการทดสอบทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติในการเรียนการสอนทุก ๆ วิชา
4. การจัดอันดับคุณภาพ หมายถึง การนำผลงานของนักเรียนแต่ละคนในกลุ่มมาเปรียบเทียบกันในด้านคุณภาพ แล้วประเมินคุณภาพของนักเรียนแต่ละคนว่าคนใดควรอยู่ระดับใด
5. การใช้แบบสอบถามและแบบสำรวจ เป็นวิธีการประเมินผลการเรียนอีกแบบหนึ่ง เพื่อสำรวจตรวจสอบคุณภาพการเรียนการสอนทั้งของนักเรียนและของครู
6. การบันทึกย่อและระเบียบสะสม เป็นวิธีการที่ครูจดบันทึกพฤติกรรมความเจริญก้าวหน้าของนักเรียนแต่ละคนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
7. การศึกษาเป็นรายบุคคล เป็นวิธีการที่นิยมใช้กับนักเรียนที่มีปัญหาเป็นรายบุคคล ปัญหาในที่นี้มีความหมายครอบคลุมทั้งเด็กที่เรียนเก่งและเด็กที่เรียนอ่อนรวมทั้งเด็กที่มีปัญหาในค่านพฤติกรรมต่าง ๆ ด้วย
8. การใช้วิธีสังคมมิติ เป็นวิธีการที่นิยมใช้เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มเดียวกันประเมินคุณภาพของสมาชิกในกลุ่มเดียวกัน เพื่อตรวจสอบว่าสมาชิกคนใดได้รับความนิยมสูงสุดในค่านใดค่านหนึ่งหรือหลาย ๆ ค่านก็ได้

9. การให้ปฏิบัติและนำไปใช้ เป็นวิธีการที่ครูต้องการทราบพัฒนาการทางคำนำทักษะหรือการปฏิบัติงานของนักเรียนหลังจากที่ได้แนะนำวิธีการปฏิบัติไปแล้ว

การประเมินผลการเรียนการสอนทุก ๆ วิชา ครูควรประเมินความเจริญก้าวหน้าของนักเรียนหลาย ๆ ด้าน ที่สำคัญ คือ

1. ด้านความรู้ (Cognitive Domain) คือการวัดความรู้ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล

2. ด้านเจตคติ (Affective Domain) คือการวัดความรู้สึก ค่านิยม คุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น ความตรงต่อเวลา ความมีระเบียบวินัย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความขยันขันแข็งในการทำงาน เป็นต้น

3. ด้านการปฏิบัติ (Psychomotor Domain) คือการวัดด้านการปฏิบัติงานเพื่อต้องการทราบว่านักเรียนทำงานเป็นหรือไม่หลังจากที่ได้ศึกษาภาคทฤษฎีแล้ว การวัดด้านการปฏิบัติงานหรือด้านทักษะนี้ ครูจะใช้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับลักษณะวิชาที่สอน วิชาใดเน้นการปฏิบัติงานก็จะเป็นต้องมีการวัดด้านการปฏิบัติงานใน้มาก ส่วนวิชาใดเน้นให้เกิดความงอกงามทางด้านสติปัญญา การวัดด้านการปฏิบัติงานก็จะลดน้อยลง อย่างไรก็ตาม ในการเรียนการสอนทุก ๆ วิชา ครูจะมีการวัดในด้านการปฏิบัติงานบ้างตามสมควร

R (Research) - การวิจัย หมายถึง ครูต้องเป็นนักแก้ปัญหา เพราะการวิจัยเป็นวิธีการแก้ปัญหาและการศึกษาหาความรู้ความจริงที่เชื่อถือโดยวิธีการที่เชื่อถือได้ การวิจัยของครูในที่นี้ อาจจะมีความหมายเพียงแคการค้นหาสาเหตุต่าง ๆ ที่นักเรียนมีปัญหาไปจนถึงการวิจัยอย่างมีระบบในชั้นสูงก็ได้ สาเหตุที่ครูต้องรับผิดชอบในค่านนี้ควยก็เพราะในการเรียนการสอนทุก ๆ วิชา ครูจะต้องพบกับปัญหาต่าง ๆ อยู่เสมอ เช่น ปัญหาเด็กไม่ทำการบ้าน เด็กหนีโรงเรียน เด็กที่ชอบรังแกเพื่อน และเด็กที่ชอบลักขโมย เป็นต้น พฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ถ้าครูสามารถแก้ไขได้ก็จะทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การที่ครูจะแก้ปัญหาการเรียนการสอนให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ครูจะต้องทราบสาเหตุแห่งปัญหานั้น วิธีการที่ครูจะทราบสาเหตุที่แท้จริงได้ ครูจะต้องอาศัยการวิจัยเข้ามาช่วย ดังนั้น หน้าที่ของครูในด้านการค้นคว้าวิจัยจึงเป็นงานที่ครูจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ครูทุกคนจึงควรศึกษากระบวนการวิจัยให้มีความรู้ความเข้าใจด้วย ขั้นตอนในการวิจัยที่สำคัญ มีดังนี้

1. การตั้งปัญหา
2. การตั้งสมมุติฐานเพื่อแก้ปัญหา
3. การรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. สรุปผล

สำหรับขั้นตอนของการทำงานวิจัยนั้นควรดำเนินงานตามลำดับดังต่อไปนี้

1. การเลือกปัญหาสำหรับการวิจัย
2. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. การจำกัดขอบเขตและการให้คำจำกัดความของปัญหา
4. การตั้งสมมุติฐาน
5. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
6. การสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย
7. การรวบรวมข้อมูล
8. การวิเคราะห์และแปลความหมายข้อมูล
9. การสรุป อภิปราย และขอเสนอแนะ
10. การรายงานผลการวิจัย

s (Service) บริการ หมายถึง การให้บริการ คือครูต้องให้บริการแก่สังคมหรือบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ดังต่อไปนี้

1. บริการความรู้ทั่วไป ให้แก่นักเรียน ผู้ปกครอง ประชาชนในท้องถิ่น

2. บริการความรู้ทางทันตสุขภาพอนามัย โดยเป็นผู้ให้ความรู้หรือเป็น
ผู้ประสานงานเพื่อกำเนินการให้ความรู้แก่ประชาชน
3. บริการทันตอาชีพ เช่น ร่วมมือกับหน่วยงานอื่นเพื่อจัดฝึกอบรม
อาชีพระยะสั้นให้ประชาชนในท้องถิ่น
4. บริการให้คำปรึกษาหารือทางทันตการศึกษาหรือการทำงาน
5. บริการทันตแรงงาน เช่น ครูร่วมมือกับนักเรียนเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน
6. บริการทันตอาคารสถานที่แก่ผู้ปกครองนักเรียนที่มาขอใช้อาคารสถานที่
ในโรงเรียนด้วยความเต็มใจ

2.2. หน้าที่และความรับผิดชอบของครู

2.3.1 สอนศิลปวิทยาการให้แก่ศิษย์ ซึ่งถือเป็นหน้าที่สำคัญของครู ครูที่ดี
ต้องทำการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ มีการพัฒนาการสอนให้สอดคล้องกับความสามารถ
และความสนใจของนักเรียน นอกจากนั้นต้องสามารถให้บริการแนะแนวในคำ
น การเรียน การครองตน และรักษาสุขภาพอนามัย จัดทำและใช้สื่อการเรียนการสอน
อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถปรับหลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้อง
กับนโยบายการพัฒนาสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นและสถานการณ์บ้าน เมืองในปัจจุบัน

2.3.2 แนะนำการศึกษาและอาชีพที่เหมาะสมให้แก่ศิษย์ เพื่อช่วย
ให้ศิษย์ของตนสามารถเลือกวิชาเรียนได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ครูต้องคำนึงถึง
สติปัญญา ความสามารถ และความถนัดของบุคลิภาพของศิษย์ด้วย

2.3.3 พัฒนาและส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของศิษย์ โดยการจัด
กิจกรรม ซึ่งมีทั้งกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตร และกิจกรรมการเรียนการสอน
นอกหลักสูตร

2.3.4 ประเมินผลความเจริญก้าวหน้าของศิษย์ เพื่อจะได้ทราบว่า
ศิษย์ได้พัฒนาและมีความเจริญก้าวหน้ามากน้อยเพียงใด การประเมินผลความเจริญ
ก้าวหน้าของนักเรียน ควรทำสม่ำเสมอ

2.3.5 อบรมคุณธรรม จริยธรรม ความมีระเบียบวินัย และค่านิยมที่ทำงาน ให้แก่ศิษย์ เพื่อศิษย์จะได้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีของสังคมในวันหน้า

2.3.6 ปฏิบัติตามกฎระเบียบของหน่วยงานและสถานศึกษา ปฏิบัติตาม พระราชบัญญัติครูและจรรยาบรรณครู เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์

2.3.7 ทรงกอบเวลา โดยการเข้าสอนและเลือกสอนตรงเวลา ทำงาน สำเร็จครบถ้วนตามเวลาและรักษาเวลาที่นัดหมาย

2.3.8 ปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3.9 ส่งเสริมและพัฒนาความรู้ความสามารถของคน โดยการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ

ครูไทยในสมัยกรุงสุโขทัยถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือพระภิกษุ สมัยนั้น ภาระหน้าที่ของพระภิกษุที่เป็นครู คือท่องบดินทมาศ มาเลียงคุศินัย อบรมศิษย์ในทาง ศาสนา นอกจากนั้นครูจะสอนเขียนอ่านหนังสือไทยและบาลี

กิจกรรมในแต่ละวันที่จะแสดงให้ทราบถึงหน้าที่ของพระที่เป็นครูคือ ในช่วงเช้าหลังจากพระฉันเช้าแล้ว มีการเรียนเขียนอ่าน ท่องหนังสือ ท่องมน ทอนก่อนเพลเด็กจะต้องเตรียมการให้พระฉันเพล หลังอาหารกลางวันเด็กก็ฝึกหัด เขียน อ่าน ท่องมน พระก็จำวัด พอถึงเวลาบ่าย 1 โมง หรือ 2 โมง พระก็ คั้นนอนมาตรวจให้ และสอบดูพวกที่ท่องเขียนอ่านไปตอนเช้าว่าถูกต้องเพียงใด คนที่ แม่นยำก็ให้เรียนต่อเติมขึ้นไป บางแห่งมีการตรวจสอบในตอนเช้า ตอนบ่ายจึงเรียน เขียนอ่านต่อ ถ้าใครเกียจคร้านก็จะถูกตีด้วยไม้ บ่าย 4 โมงครึ่ง หรือ 5 โมง จึงเลิกเรียน วันหยุดเรียนได้แก่วันพระ และวันที่มีพิธีต่าง ๆ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2507)

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เริ่มมีการ ศึกษาในระบบโรงเรียนขึ้น มีทั้งโรงเรียนหลวงและโรงเรียนราษฎร์ แต่อย่างไร ก็ตาม โรงเรียนในระดับมูลศึกษาและประถมศึกษายังคงอาศัยวัดเป็นศูนย์กลางนั่นเอง

หน้าที่ของพระที่เป็นครูอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมตามความเปลี่ยนแปลงของความต้องการในสังคม ซึ่งอาจพิจารณาจากกิจกรรมในแต่ละวัน ดังนี้ (สภาการศึกษา มหาวิทยาลัย: 2514, น. 104 - 110)

ย่ำรุ่ง ครูปลูกผักเพื่อทำหน้าที่หุงหาอาหาร

7.00 นาฬิกา คุกดูแลให้เด็กปฏิบัติพระฉัน และเก็บสำรับ ปักกวาด

8.30 นาฬิกา เข้าโบสถ์สวดพุทธคุณ แปล และรับคำสอน ให้ระลึกถึงพระพุทธรูปเจ้าที่มีความดี และให้ถือศาสนาเป็นเครื่องประจักษ์ใจ ครูจะทวงสอนและสอบด้วยทุกวัน ว่าที่สอนไปวานนี้จำได้ หรือยังไม่เข้าใจอย่างไร

9.00 นาฬิกา เรียนหนังสือไทย มีการอ่านและเขียน เมื่อเขียนแล้วให้อ่าน อ่านแล้วถามความเข้าใจ

10.00 นาฬิกา เรียนเลข

10.30 นาฬิกา จัดสำรับเลี้ยงเพล ปฏิบัติพระฉัน เสร็จแล้วเก็บสำรับประทานอาหาร โดยมีครูคอยดูแลมารยาทเวลารับประทาน คอยวากลาวไมให้แยงชิงกัน และให้เรียบร้อย

12.00 นาฬิกา ทักให้เล่น ครูชักจูงให้แข่งขันกันในการทำความสะอาดวัด โคร เกงครูกี่ชมเชย และคอยตีเตือนประจักษ์ใจในการทักให้หวังชัยชนะด้วยความเพียร มีอุบายเชยชมปลูกใจเด็กให้แข่งขันกัน

1.00 นาฬิกาหลังเที่ยง เรียนมัจฉี โดยทำมัจฉีชายของในวัดนั้นเอง เพื่อเตรียมไว้สำหรับการสภากรมที่จะเกิดขึ้น ภายหน้า

2.00 นาฬิกาหลังเที่ยง สวดคณานุกรม เรียนหนังสือไทย อ่านเขียน สอนหน้าที่พลเมือง สอนวิชาลูกเสือ

- 3.00 นาฬิกาหลังเที่ยง ทำการด้วยมือ มีจักสานหรือทำไม้กวาด ถนน บึงก็ ขอสำคัญต้องคิดถึงการให้ทำการตามตระกูล ของเด็ก ก่อน 4 นาฬิกา สวดถวายพระพร
- 4.30 นาฬิกาหลังเที่ยง ทำสวนที่จักโคโดยบันกันทำเป็นค่าน และหนุนให้ ทำการแข่งขันกัน พอเห็นเหนื่อยก็แล้วก็ได้ ปล่อยให้ลงอามน้ำด้วยกันทั้งหมด
- 5.00 นาฬิกาหลังเที่ยง คอยรับใช้พระ คักน้ำ และจักที่นอน
- 6.00 นาฬิกาหลังเที่ยง เป็นเวลาว่าง ให้ประชุมคุยกันและเล่น บำรุง ความสามัคคี ด้วยการปลุกใจต่าง ๆ ฝึกการพูด โต้ตอบกัน เพื่อให้มีความกล้า สามารถพูด ความในใจได้
- 7.00-9.00 นาฬิกาหลังเที่ยง เตรียมวิชาที่ครูต้องการวันรุ่งขึ้น แล้วลง ประชุมในพระอุโบสถเพื่อสวดกรณีย์ศีลห้า แล้วกลับเข้านอน

จะเห็นได้ว่าภาระหน้าที่ของพระที่เป็นครูมีมาก ทั้งนี้เพราะเด็กที่มาเรียน มีทั้งอยู่อาศัยในวัดและเด็กที่ไป - กลับ พระต้องดูแลเด็กนักเรียนที่เป็นศิษย์วัดตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระจะทำหน้าที่กลมเกลียวจิตใจและฝึกฝนทางคานกริยามารยาท อยู่สม่ำเสมอ นอกเหนือไปจากการให้ความรู้ การฝึกฝนการอาชีพ และอื่น ๆ

ความคิดที่ว่าครูต้องทำหน้าที่ในการอบรมเด็กสืบทอดกันมาเป็นลำดับ ดังจะ เห็นได้จากประวัติครูที่ทีเคนจะสนใจในการอบรมเด็กแทบทั้งสิ้น ตัวอย่างเช่น เจ้าพระยา- ธรรมศักดิ์มนตรี (พ.ศ. 2419 - 2486) ไม่ว่าท่านไปบรรยายในที่ใด หรือเขียน บทความร้อยแก้วหรือร้อยกรองใด จะเน้นเรื่องการอบรมมนิสัยเสมอ นอกจากนี้ ท่านยังเป็นผู้ชักจูงให้ครูใช้วิธีอบรมสั่งสอนแทนการใช้ไม้เรียว ดังคำประพันธ์ชื่อ "กลอนไม้เรียว" ที่ท่านแต่งในนาม "ครูเทพ" (ครูสภา, 2501)

การจัดการศึกษาในโรงเรียนที่เป็นแบบเป็นแผนมากขึ้น นอกจากจะมีการเปลี่ยนแปลงในด้านการมีครูที่เป็นชาวอาสาสอนแทนพระ และโรงเรียนเริ่มตั้งแยกออกไปจากวัดแล้ว ยังมีความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ อีกมาก อาทิ จุดมุ่งหมายทางการศึกษาและหลักสูตร เปลี่ยนไป การกำหนดระเบียบแบบแผนต่าง ๆ ทำให้ภาระหน้าที่ของครูเปลี่ยนแปลงไปอีกด้วย เช่น ต้องมีการเตรียมการสอนและสอนให้ตรงตามตารางสอน การทำหลักฐานเกี่ยวกับงานธุรการและให้เป็นไปตามระเบียบ ตลอดจนงานในด้านการจัดชั้น การสุขาภิบาล และการเงิน (ดูจากประวัติพระยาพิรุณทัตติยาพรหม พ.ศ.2420 - 2499; คุรุสภา, 2502)

นอกจากนี้แล้วครูบางท่านยังทำหน้าที่ในการดำเนินการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรของโรงเรียน คนควาให้เชี่ยวชาญในวิชาที่ตนสอน ชักนำและฝึกหัดนักเรียนในคาบศิลปะและวัฒนธรรมไทย ประสิทธิ์ประสาทวิชาการช่างและการฝีมือ จัดสอนพลศึกษาให้แก่เด็ก ติดต่อกับผู้ปกครองในการปกครองดูแลนักเรียน ร่วมประชุมครูเพื่อปรึกษาหารือในกิจการของโรงเรียน และเรียบเรียงหนังสือสำหรับเด็ก เป็นต้น (ดูจากประวัตินางสาวเหลือบ บุญยเกตุ พ.ศ.2420 - 2509; คุรุสภา, 2512)

ครูผู้ซึ่งได้รับการยอมรับว่า เป็นครูดีสมกับเป็นตัวอย่างแก่ครูทั้งหลาย จะปฏิบัติหน้าที่หลายอย่างด้วยความเอาใจใส่หรือเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทำให้งานการศึกษาพัฒนาดีขึ้นกว่าเดิม การพูดถึงหน้าที่ครูโดยทั่วไป จึงเป็นการรวบรวมหน้าที่ทั้งหมดที่ครูพึงปฏิบัติ ซึ่งบางส่วนเป็นหน้าที่พิเศษที่ปฏิบัติเป็นบางวันเท่านั้น

กรมสามัญศึกษาได้ออกระเบียบว่าด้วยการแต่งตั้งครูในโรงเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา ทำหน้าที่รับผิดชอบในตำแหน่งงานต่าง ๆ พ.ศ.2513 (หน่วยศึกษานิเทศา, 2515) ซึ่งได้ระบุหน้าที่และความรับผิดชอบของครูสอนประจำชั้นหรือสอนประจำวิชา ดังนี้

1. สอนสัปดาห์ละไม่น้อยกว่า 20 ชั่วโมง
2. ทำบันทึกการสอนและเตรียมอุปกรณ์การสอน

3. ร่วมมือกับหัวหน้าหมวดวิชาและครูอื่น ๆ จัดกิจกรรมที่เป็นเครื่องส่งเสริมการเรียนของนักเรียน

4. ศึกษาเกี่ยวกับเด็ก อบรม และช่วยแก้ปัญหาให้แก่เด็กเป็นรายบุคคล

5. ตรวจสอบฝึกหัดที่ให้นักเรียนทำ

6. ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมและรู้จักนำมาปรับปรุงแก้ไขการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

7. ทดสอบ ทูลแลสุขภาพอนามัยของนักเรียน

8. ดำเนินการวัดผลการศึกษาให้ถูกต้องตามระเบียบและหลักการวัดผลการศึกษา

9. จัดห้องเรียนให้สะอาดเรียบร้อยเหมาะสมกับการสอนอยู่เสมอ

10. ทำงานธุรการที่เกี่ยวกับนักเรียนในชั้น เช่น บัญชีเรียกถามสมุดประจำชั้น สมุดรายงาน ฯลฯ

11. ศึกษาค้นคว้าปัญหาของนักเรียนเพื่อช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับเด็ก

ในปี พ.ศ. 2517 กรมสามัญศึกษาได้จัดทำเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษาชั้น (กรมสามัญศึกษา, 2518 ก.) โดยแบ่งเกณฑ์ออกเป็น 4 หมวด คือ หมวดอาคารสถานที่และอุปกรณ์ หมวดการบริหารโรงเรียนและการบริการ หมวดการเรียนการสอน และหมวดความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชน ในทุกหมวดครูประถมศึกษาต้องรับภาระหนักทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังรายการต่อไปนี้

1. หมวดการบริหารโรงเรียนและบริการ

ข้อ 2. เวลาปฏิบัติงานของครู ให้ครูได้ทำการสอนเต็มตามที่กำหนดไว้ในตารางสอน และครูควรได้อยู่ในโรงเรียนก่อนเข้าเรียนและหลังเลิกเรียน อย่างน้อย 15 นาที และเข้าทำการสอน และเลิกทำการสอนตรงเวลาที่กำหนด

ข้อ 3. เวลาเรียน อัตราเฉลี่ยการมาเรียนของนักเรียนประจำวัน ไม่ควรต่ำกว่าร้อยละ 90 และในรอบปีการศึกษาหนึ่ง ๆ นักเรียนมีเวลาเรียนตามที่กระทรวงศึกษากำหนด

ข้อ 4. การประชุมปรึกษางาน

คณะกรรมการประชุมปรึกษางานแสดงความคิดเห็นและพิจารณาปัญหาต่าง ๆ อย่างน้อยเดือนละครั้ง

ข้อ 6. มีการจัดสวัสดิการภายในโรงเรียนให้แก่ครูและนักเรียน

ข้อ 7. อาคารสถานที่และอุปกรณ์ของโรงเรียนได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากคณะครู นักเรียน และภารโรง ให้มีสภาพเรียบร้อยใช้การได้ก็อยู่เสมอ มีการเก็บรักษาเป็นระเบียบ และใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า

ข้อ 11. จัดให้มีการป้องกันโรคติดต่อและโรคระบาด

ข้อ 12. มีบริการปฐมพยาบาล

ข้อ 13. ดูแลนักเรียนให้ได้รับความปลอดภัยจากภัยอันตรายต่าง ๆ ทั้งในและนอกบริเวณโรงเรียน

ข้อ 14. โรงเรียนแนะนำหรือดูแลให้รับประทานอาหารกลางวันที่ถูกหลักโภชนาการ และถูกสุขลักษณะโดยทั่วถึงกัน

ข้อ 16. จัดหาหนังสือพิมพ์ วารสาร และหนังสืออ่านเพื่อความรู้อะไรและความบันเทิงแก่นักเรียนและครูตามสมควร

ข้อ 17. จัดบริการแนะแนวเพื่อช่วยแก้ปัญหาการเรียน การประกอบอาชีพและการศึกษาต่อของเด็ก

2. หมวดการเรียนการสอน

ข้อ 1. ได้กำหนดหน้าที่ในการสอนในหมวดวิชาต่าง ๆ ไว้ อันเป็นหน้าที่โดยตรงของครู

ข้อ 2. ทำเอกสารที่จำเป็นให้ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน เช่น บัญชีเรียกชื่อสมุคประจำชั้น สมุคหมายเหตุ ทะเบียนนักเรียน สมุครายงาน

- ข้อ 3. การควบคุมชั้น ครูควบคุมแลนักเรียนโดยยึดจิตวิทยา การเรียนการสอน จิตวิทยาพัฒนาการ วิธีทางประชาธิปไตยเป็นหลัก
- ข้อ 4. ช่วยเหลือเด็กที่เรียนช้าและส่งเสริมเด็กที่เรียนดี
- ข้อ 5. ประเมินผลโดยปฏิบัติตามระเบียบวัดผล สร้างข้อทดสอบ
ดำเนินการวัดผลอย่างมีคุณภาพ นำผลการสอบไปปรับปรุงการเรียนการสอน

3. หมวักความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชน

- ข้อ 1. ร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันกับสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ในด้านวิชาการ นันทนาการ การกีฬา การแก้ปัญหาาร่วมกัน
- ข้อ 2. ช่วยเหลือดูแลสถาบันทางศาสนาหรือร่วมมือในพิธีกรรมทางศาสนาตามสมควร
- ข้อ 3. มีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน เพื่อร่วมกันสร้างความเจริญให้แก่โรงเรียนและท้องถิ่น
- ข้อ 4. ร่วมมือช่วยเหลือหน่วยงานอื่น เช่น อนามัย หน่วยพัฒนาการชุมชน สมาคมครูและผูปกครอง กรรมการศึกษา และมูลนิธิต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้และบริการที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนและชุมชน
- ข้อ 5. โรงเรียนสร้างความผูกพันในค่านต่าง ๆ กับศิษย์เก่า และติดตามผลการศึกษา อาชีพ เพื่อประโยชน์ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

สำหรับหมวักอาคารสถานที่และอุปกรณ์นั้น แม้ว่าในเกณฑ์มาตรฐานจะกล่าวถึงสภาพโรงเรียนที่มองเห็นได้ ก็มีใ้หมายความว่าครูจะไม่มีหน้าที่อย่างใด การที่สภาพอาคารสถานที่และอุปกรณ์จะอยู่ในลักษณะที่น่าพอใจหรือไม่ ก็ไม่พื้นที่จะต้องเป็นภาระของครูประณตศึกษาผู้นั้นเอง

หน้าที่ของครู อาจารย์ ในด้านคุณธรรมและจริยธรรมของโรงเรียน

สำหรับหน้าที่ของครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ ในโรงเรียนประถมศึกษาควรปฏิบัติเพื่อส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน ดังนี้

(1) ปฏิบัติตามหัวข้อจริยธรรมที่ขอบรมสั่งสอนนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน

(2) เคารงครัดในระเบียบวินัยของครู ของข้าราชการ และที่ขอบรมสั่งสอนนักเรียนทั่วไป

(3) กวักขันความประพฤติของนักเรียน ให้ปฏิบัติตามหัวข้อธรรมที่สอน และระเบียบของโรงเรียนเป็นนิจ จนคิดเป็นประเพณีของโรงเรียน และกิจนิสัยของครูและนักเรียน

(4) ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนอย่างจริงจัง จัดให้มีการประกวดกิจกรรมทางจริยศึกษา เช่น การอ่านิทาน ไต่ว่าที่ การแสดงละคร เขียนคำขวัญ วาดภาพ ร้องเพลง ที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม และมีการประกาศเกียรติคุณของนักเรียนที่ทำได้

(5) เอาใจใส่การอบรมสั่งสอนนักเรียนด้านคุณธรรมและจริยธรรม ทุกโอกาส ทั้งเฉพาะคนและส่วนรวม สอนจริยศึกษาควบในการสอนทุกวิชา ทุกชั่วโมง

(6) ครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายร่วมในกิจกรรมทางจริยศึกษาของโรงเรียน และนักเรียน ทุกโอกาสอย่างเต็มที่และจริงจัง

(7) ครู อาจารย์ ทุกคนควรเป็นกรรมการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของโรงเรียนหมุนเวียนกันปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากโรงเรียน

หน้าที่ของครู อาจารย์ ควรปฏิบัติตนและส่งเสริมการจัดจริยศึกษาในสถานศึกษา ดังนี้

(1) ตรวจดูความเป็นระเบียบเรียบร้อยของนักเรียนเป็นประจำทุกวัน ก่อนเข้าแถวเคารพธงชาติ การเดินเข้าห้องเรียน การเลิกเรียนกลับบ้าน ในค่านการแต่งกายและกริยาวาจาต่าง ๆ การแสดงความเคารพครูอาจารย์ในโอกาสต่าง ๆ

(2) เป็นผู้นำหรือเป็นประธานในพิธีกรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ เช่น หลังจากร้องเพลงชาติเป็นประจำวัน หลังการประชุมประจำสัปดาห์ ในการจัดกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีต่าง ๆ ของสถานศึกษา

(3) ให้การอบรมหน้าแถวและในการประชุมอบรมประจำสัปดาห์ ในค่านจริยศึกษา เกี่ยวกับธรรมเนียมที่ใช้ในชีวิตประจำวันตามสมควรแก่เวลาและโอกาส นอกจากนี้ผู้บริหารหรือหัวหน้าสถานศึกษาควรมีชั่วโมงสอนในวิชาเกี่ยวกับจริยศึกษาพอสมควร โดยเฉพาะในชั้นหรือห้องเรียนที่นักเรียนนักศึกษามีปัญหาทางด้านความประพฤติ

(4) จัดให้มีการอบรมนักเรียนในห้องประชุมรวมทั้งหมด โดยการแยกประชุมเป็นชั้น ๆ โดยการแยกประชุมนักเรียนนักศึกษาชายพวกหนึ่ง หญิงพวกหนึ่ง โดยจัดเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีปัญหาคล้าย ๆ กัน หรือเป็นรายตัวบุคคลตามโอกาสที่เหมาะสม โดยผู้บริหารหรือหัวหน้าสถานศึกษาเอง ผู้ช่วย ครู อาจารย์ หานหนึ่งหานใด ผู้อำนวยการหรือมีประสบการณ์ทางด้านจริยศึกษา หรือพระสงฆ์

หน้าที่ของครูอาจารย์ในสถานศึกษาระดับสูงกว่ามัธยมศึกษาขึ้นไป มีดังนี้

(1) วางตนเป็นตัวอย่างในค่านความประพฤติ เมตตา กรุณา และสุภาพอ่อนโยนทุกค่านต่อนักเรียน นักศึกษา ให้ความอบอุ่นเป็นกันเอง และวางตนอยู่ในฐานะเหมือนบิดามารดาหรือพี่สาว พี่ชาย แก่นักเรียน นักศึกษา

(2) หากเป็นอาจารย์ หรือครูประจำชั้น หรือประจำ Home room หรือประจำกลุ่ม นักเรียน นักศึกษา ต้องให้การอบรมสั่งสอนในค่านจรรยาบรรณ คุณธรรมและจริยธรรมแก่นักเรียน นักศึกษา อย่างน้อย 5 นาที เป็นประจำวัน ติดตามผลการประพฤติปฏิบัติ และแก้ไขปัญหานักเรียน นักศึกษา ที่มีความบกพร่องในค่านคุณธรรมและจริยธรรมเป็นประจำ

(3) หากเป็นอาจารย์ประจำวิชา หรืออาจารย์พิเศษ ควรสอดแทรกหลักคุณธรรมและจริยธรรมในการสอนทุกคาบการสอน ไม่ว่าจะเป็นการสอนวิชาใด วิชาการหรือวิชาชีพ เพื่อให้แก่นักเรียน นักศึกษา เห็นความสำคัญของจริยศึกษาว่าต้องนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน พยายามติดตามความประพฤติของนักเรียน นักศึกษา หากพบว่านักเรียน นักศึกษา ประพฤติปฏิบัติไม่เหมาะสม ควรปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องแนวทาง

(4) ยกย่องนักเรียน นักศึกษา ที่ประพฤติดีให้ปรากฏแก่หมู่พวก
แก่นักเรียน นักศึกษา ทั้งสถานศึกษา ผู้ปกครอง ตลอดจนชุมชนที่สถานศึกษานั้น
ตั้งอยู่

หน้าที่ของคณาธิการโรง และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ในสถานศึกษา มีดังนี้

(1) ปฏิบัติงานในหน้าที่ด้วยความซนซนแข็ง อุตสาหวิริยะ ให้งาน
เสร็จเรียบร้อยโดยสมบูรณ์ ไม่หลีกเสีง

(2) ประพฤติปฏิบัติตามระเบียบ วินัย กฎ และกฎหมาย อย่างเคร่งครัด
บำเพ็ญกุศลในศาสนาตามโอกาสอันสมควร

(3) บำรุงรักษาทรัพย์สินของทางราชการให้เป็นระเบียบเรียบร้อย
และมีความรับผิดชอบอยู่เสมอ (ซ้ำ เลือง วุฒิจันทร์, 2524: น. 104 - 106)

หน้าที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา คือการเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชา
ผู้อื่น หัวหน้าสถานศึกษาจะต้องทำหน้าที่ปกครองบังคับบัญชา ครู อาจารย์ นักเรียน
นักศึกษา เจ้าหน้าที่ คณาธิการโรง ในสถานศึกษา รองหรือผู้ช่วยหัวหน้าสถานศึกษา
ก็เป็นผู้ช่วยและผู้ปกครองบังคับบัญชาลั่นลงไป หัวหน้าฝ่าย หัวหน้าหมวดวิชา
หัวหน้าคณะวิชา หรือหัวหน้าภาควิชา ก็ต้องทำหน้าที่ปกครองบังคับบัญชา ครู อาจารย์
เจ้าหน้าที่ในส่วนของตน และนักเรียน นักศึกษา ที่ศึกษากับตนเป็นส่วน ๆ ลงไป
หลักการในการปกครองบังคับบัญชาที่เป็นวิธีการจูงใจโน้มน้าให้ผู้ใ้บังคับบัญชา
นักเรียน นักศึกษา เคารพทำตาม หรือร่วมงานอย่างมีประสิทธิภาพ มี 3 วิธี และ
ผู้ปกครองบังคับบัญชาจะต้องเลือกใช้ให้เหมาะแก่กับผู้อยู่ในปกครองให้ถูกต้องถูกโอกาสด้วย
คือ

(1) นิคคหวิธี คือ ปกครองด้วยวิธีชุนชานบ บังคับบัญชาแบบรักวัวให้ผูก
รักลูกให้ตี

(2) บัคคหวิธี คือ ปกครองด้วยการยกย่องส่งเสริมให้ทำความดี ให้
กำลังใจในการปฏิบัติงาน หรือศึกษาเล่าเรียน ใครทำดีอะไร ทำอะไรสำเร็จเป็น
พิเศษ ก็ยกย่องชมเชยให้ปรากฏ